

Krhoun, Mečislav

Садружнасьць літаратур

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. [1970]-1971, vol. 19-20, iss. D17-18, pp. 264-266

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108284>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vývoj makedonské prózy formálně i námětově. Drugovac dovede proniknout do hloubky rozebraného díla, vidět je ve všech jeho uměleckoestetických dimenzích. Proto jsou jeho soudy a závěry promyšlenější a přesvědčivější tam, kde analyzuje psychologii postav a situací, např. v dílech Sl. Janevského, jehož rozsáhlému prozaickému dílu věnoval právem největší pozornost.

Slavko Janevski zasáhl výrazně do vývoje makedonské prózy jak svým prvním románem *Selo zad sedumbe jase* jako produktem jisté sociální objednávky doby, tak pozdějšími existencialistickými romány *Dve Marii* (1956) a *Mesečar* (1957), v nichž převládá v psychologické analýze postav asociativně metaforický styl. Vrcholu dosáhl Janevski zatím románem *I bol i bes* (1964), v němž si zachovává v podstatě asociativně metaforický styl, jde však dál v obnažení psychologie a morální tváře každé z postav i v zachycení jejich diferencovaného přístupu k revoluci.

Rovněž velmi výstižné jsou Drugovcovy rozbory Maleského románu *Ona što beše nebo* (1958), *Drakulovy monopersonální prózy Belata dolina* (1962) i románu *D. Soleva Kratkata prolet na Mono Samonikov* (1964).

Jestliže Drugovac zařadil do své první knihy o makedonském románu kritiky a eseje, porůznu už uveřejněné, měl se zamyslet nad tím, které studie do takové knihy zařadit. Především by to měly být eseje a kritiky o dílech trvalých uměleckých hodnot, která představují jistý krok vpřed ve vývoji poválečné makedonské prózy. Tématická i formální pestrost děl, která se objevila v letech 1953–1964, však jasně prozrazovala, že nešlo (jinak tomu ostatně ani nemohlo být) o díla stejných hodnot. Proto některé Drugovcovy kritiky, zařazené do knihy, nevědomě zkrslují vzestupnou vývojovou linii makedonské prózy.

Uvedené nedostatky výboru z kritického díla Miodraga Drugovce však nijak nesnižují průkopnický význam knihy, zaplňující dlouho pocíťovanou mezeru a provokující k dalším podobným pracím z oblasti makedonské umělecké kritiky.

Ivan Dorovský

Садружнасьць літаратур (Выдавецтва „Навука і тэхніка“, Мінск 1968)

Literární institut Janky Kupaly Běloruské akademie věd vydal za redakce známého literárního vědce N. S. Perkina sborník šesti monografických studií o vzájemných vztazích běloruské literatury k literaturám ostatních slovanských národů (kromě literatury Lužičanů). Většina těchto studií přihlíží k literárnímu dění od osmdesátých let 19. století do padesátých let našeho věku. Obsahově se dají studie rozdělit do dvou skupin: první tvoří práce o vzájemných stycích běloruské kulturní veřejnosti s literatury a díly ostatních slovanských národů, druhou recepcí jinოსловanských literatur na Bělé Rusi a běloruské literatury u jiných Slovanů.

V první skupině studie A. П. Чахаў i сучасная яму Беларус, kterou nepsal J. Bas, ukazuje běloruské motivy v některých Čechovových pracích, zabývá se recepcí jeho děl v běloruském prostředí, jejich významem pro literární a společenský vývoj Bělorusů a vlivem tohoto ruského klasika na tvorbu běloruských spisovatelů, zejména J. Kolasa. Autor zdůrazňuje ohromnou popularnost Čechovových dramát v běloruském prostředí. Uváděla se na běloruských scénách (ovšem v ruském znění) mnohdy v neuvěřitelně krátké době po moskevské premiéře a byla také do běloruštiny překládána. Těšila se popularitě u prostého — i venkovského — diváka a podněcovala původní běloruskou tvorbu. Mnohostrannost Basova pohledu na problém vytčený v názvu studie činí tuto práci jednou z nejzdařilejších ve sborníku.

Z jiného hlediska je zajímavá a cenná stať На шляхах братарства i барацьбы. V. Hapавová se v ní zabývá bělorusko-polským literárním děním v meziválečném dvacetiletí (1918–1939). Fakta, která se zde shrnují na základě podrobných pramenných studií periodického tisku, vzpomínek, knih apod., svědčí nejenom o bělorusko-polských vztazích, ale do značné míry jsou dějiny literárních snah běloruské literatury v sanačním Polsku a polské literatury v sovětské Bělé Rusi. Ve studii Hapavové se dovidíme o těžkých začátcích M. Tanka a jeho druhů, např. P. Pestraka, V. Tašlaje, a o pomoci, kterou jim přinášeli polští demokratičtí levicoví spisovatelé, např. J. Putrament. Autorka nás seznamuje se snahami polských pokrokových časopisů Sygnaly a Poprostu pravdivě informovat polskou veřejnost o běloruské literatuře na polském území i v Běloruské SSR, poučuje o vztahu J. Kupaly k polské literatuře klasické a moderní. Cenný je zejména přehled vývojového procesu polské literatury a činnosti polských komunistických básníků a spisovatelů na území Běloruské SSR,

jejich vztahu k běloruským literárním organizacím i vytváření společných uměleckých a společenských cílů s běloruskými spisovateli. Zajímavé a výrazně kreslí autorka siluety polských velmi málo známých básníků, prozaiků a žurnalistů žijících na Bílé Rusi, sovětských občanů, Arnolda Zacharewicze, Jadwigi Maszyńské-Heltmanové, P. Swiszce, G. Romanowské, zejména však Włodzimierze Kowalského, nejnadanějšího ze všech, zahynuvšího tragicky a předčasně. Hodnota této stati je dána jak množstvím dosud neznámých materiálů, sesbíraných s námahou v knihovnách i u pamětníků, tak šířím pohledu autorky, která sleduje vzájemné vztahy dvou národů a současně objevuje málo známé úseky z jejich literární minulosti.

Polsko-běloruských vztahů se týká publikace devíti dopisů běloruského básníka Janky Lučyny (Ivana Lucijanoviče Nesluchoŭského) polskému básníku Zenonu Przesmyckému (Miriamovi), z nichž se dovidáme o spolupráci obou básníků v oblasti překladů polské poezie do ruštiny. Dopisy svědčí též o tvorbě Nesluchoŭského polským jazykem, neboť k dopisům jsou připojeny dvě dosud nepublikované polské básně běloruského básníka a polský překlad ruské básně ruského básníka a filosofa Vladimíra Solovjova. Publikace všech těchto materiálů v našem sborníku je dílem běloruského badatele A. Maldzise, který je znám jako specialista v oboru bělorusko-polských literárních vztahů.

L. Samasejka se zabývá ve stručné stati o stycích Bělorusů s jižními Slovy v nejstarším období především literárními vztahy rusko-bulharskými. Začátek těchto vztahů klade do doby před přijetím křesťanství na Rusi. Bulharské písemnictví zasáhlo mocněji Rus svým vlivem až v 11. století, kdy na Rus proudila hlavně bulharská literatura církevní a náboženská, ovšem také apokryfní. Mnohé bulharské knihy se zachovaly jenom v ruských redakcích. O něco později dostává se také ruské písemnictví na Balkán k Srbům a Bulharům. Podle autorova mínění první ruskou knihou na Balkáně byl Život Borise a Gleba, jež nalézáme v bulharských a srbských sbornících 13. a 14. století. V Srbsku našel ohlas v původní literatuře proslulý spis kyjevského metropolitě Ilariona Слово о законе и благодати а Житіе Феодосія Печерського. Srbům byl znám Kiril Turovskij. Ve 14. a 15. století uplatňuje se opět vliv jižních Slovanů na Rusi. Autor se podrobně zabývá působením Bulharů Cypriana a Rehoře Camblaků, kteří měli jistý vztah i k území Bílé Rusi. Vcelku však tato stat nic nového nepřináší.

Dvě studie druhé skupiny sborníkových prací řeší také některé problémy teoretické z oblasti uměleckého překladu. E. Martynovová v pojednání Мастакні пераклад як форма беларуска-українських літературних взаємасувязей vychází z předpokladu, že u dvou typologicky blízkých literatur jako běloruská a ukrajinská z mnoha forem vzájemných vztahů (např. zpracování stejné tematiky, široké kontakty spisovatelů apod.) nejvýznamnější je umělecký překlad. Přitom nejde tolik o moment informativní jako u literatur vzdálených, kde může být (jako např. u orientálních literatur) závažný již pouhý fakt reprodukce obsahu, kolik o přenesení všech jemných odstínů stylu, poetiky, podtextu. U bělorusko-ukrajinských vztahů platí to tím spíše, že se projevují hlavně v oblasti poezie. Přední místo v nich náleží uměleckému překladu. Své tvrzení dokládá autorka řadou pozorování a rozborů překladů ukrajinských autorů do běloruštiny (například Ševčenko, Lesji Ukrajinky, P. Tyčyny, A. Malyšky) a běloruských do ukrajínštiny (A. Kuljašova, M. Tanka). Upozorňuje přitom na nepřesnosti, zavinené nahrazením konkrétních obrazů abstrakcemi, nepochopením autorova kompozičního zámeru překladatelem, změnou tonality originálu v překladě, použitím nevhodných citoslovců vlivem originálu, výpůjčkou slov z originálu a zaváděním „šterkovacích“ výrazů. Dospívá k závěru, že překlad není jen vzájemným působením dvou individualit, básníka a překladatele, nýbrž že zde dochází také k působení dvou typů literatur různých tradic. Proto rozbor ukáže uměleckého překladu musíme chápat jako součást srovnávacího typologického studia literatur.

Věcně dobře fundovaná studie A. Mažejky Беларуская літаратура у чэшскіх перакладах se v úvodu přehledně zabývá překlady běloruského folklóru do češtiny v 19. století a prvními ukázkami překladu běloruské poezie a prózy ve 20. století, pořízenými Adolfem Černým a Karlem Handzlem. V období meziválečného dvacetiletí vyzdvihuje autor překladatelskou činnost Františka Tichého, v jehož průkopnických přetlumočeních běloruských básní vidí maximální snahu podat ekvivalent originálu nejen obsahem, ale také intonací, formou a dokonce lexikou. Tím se však někdy stává, že dochází ke kumulaci sykavých souhlásek na švu slov a porušuje se tím libozvuk verše. Dalším předmětem Mažejkových úvah a pozorování jsou překlady Josefa Hory, Jaro-

slava Seiferta a Ilji Barta. Zdůrazňuje Horovo velmi věrné tlumočení veršů C. Hartného a charakterizuje překlady Seifertovy jako netradiční, má však výhrady k tomu, že překladatel někdy zanedbává nevšednost rýmu, metafory, svěžest poetického slova běloruského originálu. (Rozbor se týká básně M. Čarota Камсамоля, která zřejmě svým řečnicko-empatickým charakterem byla lyrickému talentu českého básníka poněkud vzdálená). Způsob překladu I. Barta zdá se autorovi stati značně osobitý, neboť Bart vědomě přetvořuje text, přeskupuje a zaměňuje obrazy. Nakonec se Mažejka zabývá překladačským uměním Marie Marčanové, Olgy Maškové, Hany Vrbové a ostatních překladačů antologie z r. 1954 *Básníci Bílé Rusi*. Zaznamenává přitom množství velmi trefných postřehů o technice překladů a zdůrazňuje význam realii nutných pro zachování národního koloritu překládaného díla. Při překladu běloruské poezie zdá se mu obzvláště potřebnou znalost lidové písně, na jejímž základě vznikla většina umělé běloruské poezie. Nebezpečím pro překlad je také příliš osobitý překladačův styl, který mu brání v ekvivalentní reprodukci originálu. Třebaže jádrem Mažejkovy studie je český překlad z běloruštiny, autor si všímá také přijetí překladů českou kritikou a zájmu o rozšíření běloruské literatury v českém prostředí vůbec. Dokonalá znalost materiálu a široký rozhled jsou přednosti těchto autorových poznámek.

Mečislav Krhoun

Lukas Richter, *Der Berliner Gassenhauer. Darstellung. Dokumente. Sammlung* (VEB Deutscher Verlag für Musik, Leipzig, s. a. [1969], 434 strany)

Krátce po druhé světové válce se zájem folkloristů a etnomuzikologů začal postupně zaměřovat i na okrajovou literární a písňovou produkci lidových vrstev, kterou se doposud zabývali převážně jen badatelé v oboru literární historie a literární vědy. Tento zájem není podmíněn pouze vlivem industrializované soudobé společnosti na nové pojetí lidové umělecké tvorby, nýbrž především snahou o komplexnější vystižení v š e c h slovesných i hudebních projevů lidových vrstev.

Součástí okrajové tvorby městských lidových vrstev jsou pouliční popěvky, odrhovačky, a šlágry, jimiž se u nás již počátkem dvacátých let zabýval Karel Čapek a Eduard Bass a které zaujaly kromě Gézy Včeličky a Adolfa Branalda také Emila F. Buriana. První odborný průhled do této tvorby uveřejnili za svízelných podmínek v roce 1966 Václav Pletka a Vladimír Karbusický v souboru *Písně lidu pražského* a některá čísla se ocitla ve výběru vojenských písní, nazvaném *Písničky Josefa Svejka* (Václav Pletka, Praha—Bratislava 1968). Tím české edice této nanejvýš zajímavé poezie prozatím skončily.

O to pozoruhodnější jsou některé pokusy v zahraničí (G. Gugitz, *Lieder der Straße, Wien 1954*, I. Chițimia—D. Simonescu, *Cartile populare in literatura romineasca, București 1963* aj.), k nimž patří i Richterova kniha. Autor s obsáhlým historicko-sociologickým výkladem uvádí 140 textů a nápěvů berlínských lidových pouličních popěvek od I. třetiny do konce minulého století. Richter je nejen sběratel a editor (tomu věnuje přes 40 % obsahu své práce), nýbrž i pečlivý sběratel dokumentů k zařazení berlínského pouličního popěvku vůbec do celkového kulturního povědomí Berličanů v minulém století. Současně také věnuje obsáhlou pozornost i teoretickým otázkám pojmoslovným. Uvedené rozčlenění knihy je téměř klasickým přístupem k pojednání o tak složitém jevu, jímž tato součást pololidové literatury nepochybně je, avšak současně s sebou nese nebezpečí, že se o téže věci hovoří na několika místech (viz např. třídění popěvek, str. 7—14, znovu str. 82 a 147). Z výkladu pak unikají některé souvislosti, které si čtenář musí vyvozovat sám, jak ještě uvidíme.

V pojetí Lukase Richtera je pouliční popěvek „souborné označení populárních písní velkoměstských mas v 19. a na začátku 20. století, které se zpívaly na ulicích a náměstích, v hospodách a zábavních podnicích, občas za spoluúčasti profesionálních muzikantů a zpěváků; tyto písně však jejich nositelé vždy aktivně přizpůsobovali, skladyby se „folklorizovaly“, měly značný ohlas, projevovaly se v nich procesy rychlého odumírání, avšak také vázanost na lokální prostředí“ (str. 144). Autor si je vědom vzájemných souvislostí mezi tradičním folklórem vesnice a jeho městskou paralelou, která je mnohem mladší a žánrově různorodější, a dospívá postupně k pojmu „tradiční městská píseň“ (který bych raději přeložil v souvislosti s citovanými edicemi pražskými jako „písně lidu městského“); od nich odlišuje jednak pouliční popěvky, které jsou, jak jsme viděli, amatérskou záležitostí, podléhající proměnám v ústním podání, jednak šlágry, tvořící profesionálně výtěžnou vrstvu, která se obvykle nefolklorizuje.